

Naul nga mian ji Meri Isrel Nir (Ibrus) Batu nale nga mivsivseni lut nga parmeteni naul ngel puto suri

Sete rramrongwose si oli naul ngel: Pol, rreknga Apolos, rrek nir m̃inij nen san. Ko oli van ji m̃eri Isrel sopor nga marivi kalesia. Ko owra Iesu ean mare re anglo nir (1:5-14), ean mare re propet nir, ko ean mare kele re Moses ko Josua (2:1—4:14). Iesu evi batu jinibb ne sulsulen nga mumomsawos m̃irres p̃etp̃eti, suri ni ejkie nololien. Ni emarong bbong pimij erpe sulsulen san nga mian ji Atua, ko setemun rrammerreni sulsulen m̃inij kele san nga rraplai tevi Atua (9:23—10:18). Ko Atua ololi ni emaur luwi re mijen, ko etasi vajin sel nga jinibb jijle arongwos paran ji Atua (4:14—5:10; 7:1—8:13).

Ko naul ngel os̃pe nosurien kele, owra kerr rraposuri ko wor Iesu. Nosurien ololi kerr rramrongwose erres nga rraplai ji Atua nanu nir nga lelingenok sete rramleslesir. Os̃pe nosurien se jinibb se Atua nga tuwi nir (11:1-40), ko owra kerr kele nosurien se kerr p̃iterter ko wor (12:1-3).

Iesu ean mare wor easi propet nir

¹ Tuwi jer vini, Atua ok-rij tevi b̃irterawarrens se kerr nir renge sel lele nir rrurngi propet nir.

² Ko renge ma nabong nga mivi bongsi iel ngatan erpe rramlik vajin rengen lelingenok, erij mawos vajin rrurrngi Natun mawos. Natun ngok ko, womu jer daron nga iel ngatan mītipatun e, ko Atua emajing nanu jijle renge ni nevren; ko owrai nabong sapon nanu jijle para-ivi sen e.

³ Natun ngok, moron se Atua omor rengen, ko non omor erpe Atua, ko eviseni erres Atua. Ni kobbong orrul totkoni nanu jijle, ko ololi kele arto erres renge derteren ne rijrijen sen. Ko emarong lweni kele nga mivini mīrrawe tweni nololien se kerr jijle. Daron nga mivinvini jijle majingen sen ngok iel ngatan ko olwi van re melrin e, ko elik vajin tevi Tata sen renge nevren rres, nga mivi Numal nga mian mare renge melrin.

Iesu ean mare kele wor easi anglo nir

⁴ Iesu ean mare kele wor easi anglo nir, ko nisen nga miwajie ean mare wor easi nise anglo nir.

⁵ Rramrongwose iok, suri Atua sete owrai nabong san tevi anglo sen san owra ‘Nik kuvi natuk. Lelingen nuvini bevi tata som woswos’; ko Atua sete ospe kele anglo sen san nga muwra, ‘Inu bevi Tata sen ko ni pivi natuk.’

⁶ Ko daron nga ma Atua muwra pukoni natun norman nga mivi mēr womu vini iel ngatan, ko owra ‘Anglo petpeti se Atua parsusi wor nisen ko van mare.’

⁷ Ko renge nospen tweni anglo nir Atua owra ‘Nuloli anglo suk nir arirpe ling nga muwuw karkar, ko nuloli nir nga marmajing suk arirpe nabb nga muroror.’

⁸ Ko daron nga ma nale on musp̄e suri natu Atua, ejilwer suri erpe nga ni osorsan bbong tevi Atua, owra 'O Atua, nik kuvi Numal, ko kupivi Numal ko pa pijpari tuwi ngok vini. Ko komok-loli erres p̄elak ko pa renge murrun nga kummetmete jinibb jile nir ren.

⁹ Kumrreni sev nga m̄irres ko musorsan, ko kungasi sev nga m̄isij. Iok ko evi batun nga Atua nga mivi Atua som mutobbobbue nik ko ololi kurnge erres nga mususi nisem van mare temijpal easi jinibb nga marlik rrale nik.'

¹⁰ Ko vesan kele Atua owra 'Numal, tuwi jer pa, nik kobbong kuloli iel ngatan muto, ko renge nevrem kobbong kulngi melrin mare.

¹¹ Nanu ngok nir paran ko parjiki, ko nik ma kuplik tetajer. Nanu ngok nir pian ko partera daron sapon pirpe sunsun nga mian ko m̄itra,

¹² pirpe boriti nga m̄itra san nga marlulngi tweni mijkie, erpe nijor nga martera nir nga marlai twenir. Ko nik ma kusorsan kumerr tetajer, ko mauren som sete orongwose pusuw nabong san.'

¹³ Ko nale se Atua san oto kele nga ni setewor owrai rragrrage tevi anglo sen, ko owrai ma tevi Natun mawos, owra 'Kuplik ko pa kuptiriv renge devjek rres pijpari nga belngi devje nuval som nir parirpe boriti nga kupververasi ngatan.'

¹⁴ Ko niko anglo nir arirpese? Arivi bbong nem̄in nga marmajing se Atua, ko arivi nga parwilwil se kerr, ngok kerr nga Atua p̄ila mauren tevi kerr.

2

Nosñen nga mĩrres se Iesu ean mare wor easi nale nesesreien se Moses

¹ Renge iok ko, kerr rrapterter ko wor nga rraprrul totkoni nale weretunen nga rramrunge pa musuw, puloli sete rrapror jabble sel se kerr.

² Rramlesi pa renge nale se Moses nga miplari ji anglo nir tuwi pa tevi metka se kerr nir, nga arivi weretunen; ko nir nga martor otvi nale ngok ko sete marosuri, artor sweri pa norongen nga mĩsij osuw.

³ Iow, ko rrapasi pirpese renge norongen nga mĩsij ngok poro sete rrapvijuri sel nga mimerr nga Atua mimrreni piwilwil se kerr ren lelingenok? Iesu, Numal se kerr, owomu jer nga muwrai tweni sel ngok nga Atua piwilwil se kerr ren. Ko nir nga marunge ni arviseni tevi kerr nga sel ngok evi weretunen jerjer,

⁴ ko Atua vajin okorti tevi nir nga puwrai lilane nga sel ngok evi pa weretunen jerjer. Ok-loli nanu nga marinijnij nawone nir ko nanu nir nga jinibb marok-taole nir; ko ok-tututweni derteren nir nga marpelari ji Nemñin On aran ji jinibb, osorsan erpe nga ni mimrreni.

Iesu owomu renge liken nga pia-vini vitu

⁵ Atua sete osusture anglo nir nga parivi numal renge liken nga mimerr nga pia-vini, ngok liken nga rramok-jiljilwere ngel.

⁶ Suri nale san nga muto renge Naul On owra 'O Atua, suri sev kumrrorrmilep suri jinibb, nga mivi nanu nga welili jer kobbong?

⁷ Kuloli ni ean ngatan renge anglo nir beblen kobbong, ko lelingenok kulai nais nga mian mare ko kususture,

⁸ ko kuloli emetmete nanu jijle.’ Nale nga muwra, ‘emetmete nanu jijle’, eviseni nga sete nanu san pijpon, ko nanu jijle vajin. Ko setewor rramlesi nga jinibb san emetmete nanu jijle nir.

⁹ Ko rramrongwos ma rraplesi Iesu nga mivini iel ngatan mivi jinibb, ni ko evi vajin Numal ne nanu jijle nir. Ko renge nalol nga m̄irres se Atua, ololi Iesu ean ngatan renge anglo nir beblen kobbong, puloli ni pimij nga piwilwil se jinibb nir. Iesu ornge esij renge niben eanan ejpari mimij; ko renge iok ko, Atua osusture lweni, ko elai nais nga mian mare tevi.

¹⁰ Atua ngok nga muloli nanu jijle nga marivi sen, emrreni p̄ilai jinibb pilep parini parkorti tevi renge mauren nga m̄irres p̄elak sen renge melrin. Ko osorsan erres tevi murrun sen nga muloli Iesu murnge m̄isij renge niben, nga pivi jinibb mawos nga puloli ni purongwose piwilwil se jinibb vajin. Ko Iesu owomu re nir nga Atua mimrreni piwilwil se nir.

¹¹ Atua ololi aron ko arwokwok erres renge nololien ser. Ko ni tevi nir nga muloli marwokwok, tata ser sansan kobbong. Ngok ko ololi Iesu sete emanun nga puwrai nga nir arivi tasin ko jokin nir.

¹² Iesu owra ‘Atua, bowrai tweni murrun som renge no tasik ko jodik nir. Belai nubo ko bosr̄ovi nik renge no jinibb som nir.’

¹³ Ko owrai kele ‘Belngi nosurien suk p̄iterter renge Atua’; ko owrai kele ‘Inu le ngel tevi natuk

nir nga Atua m̄ilai pa tevik musuw.’

¹⁴ Ko kerr jijle nga rramivi natu Atua, kerr jijle rramivi jinibb, rramivi drra ko niben. Ko ewretun Iesu evini erpe tuwa kerr, ko emaur renge drra ko niben erpe kerr. Ko emarong kele niben nga pimij suri kerr. Ololi erpok suri renge mijen sen orongwose putor pini derteren ne mijen nga Demij murrul totoni.

¹⁵ Elai tweni derteren se Demij nga mulokloksi kerr nga tetajer muloli rramok-metutue mijen.

¹⁶ Ko oto limjer nga Iesu sete ewilwil se anglo nir, suri Naul On owrai, ‘Ewilwil se nir nga marpelari renge metka se Epram.’

¹⁷ Ko norrormien se Atua erpok, elesi erpe Iesu pivini pivi niaken kobbong tevi kerr renge nanu jijle nir. Ko kerr rraptur p̄iterter ko wor renge nosurien se kerr renge majingen nga Iesu ololi tevi Atua suri nololien se kerr, nga puloli no kerr p̄irres tevi Atua. Erpe ni evi batu jinibb sulsulen se kerr nga mokrrormi kerr.

¹⁸ Otur tere daron nga marterter milep renge nanu elep nga marpelari renge mauren sen nga murunge m̄isij suri, mianan ko easi; ko lelingenok orongwose piwilwil se kele kerr daron nga nanu nga marterter marini marrowrowe kerr.

3

Iesu ean mare wor easi Moses

¹ Tasik ko jojik nir, Atua everus pa kami osuw nga kapon ko kapivi jinibb sen. Ngok, kaprrormi ko wor Iesu nga Atua mukoni ko

m̃ilngi mivi batu jinibb sulsulen tevi kerr jikle nga rramosuri.

² Iesu ololi osorsan erres renge no Atua nga mususture ni renge majingen ngok, erpe tuwi Moses mok-loli musorsan renge majingen sen nga mimetmete jinibb se Atua nir.

³ Ko jinibb nga m̃imajing naim ean mare wor easi naim ngok; ko erpok kele osorsan nga Atua pususture Iesu pian mare kele wor p̃iasi Moses.

⁴ Ewretun naim jikle, jinibb sisamis emajinge; ko Atua ma emajinge nanu jikle nir.

⁵ Moses osuri ko ololi osorsan nga mimetmete jinibb se Atua nir. Ni evi jinibb ne majingen se Atua nga mok-werwer womu renge nanu nir nga jinibb m̃inij se Atua para-werai vitue.

⁶ Ko Kristo ma ololi osorsan renge majingen se Atua erpe evi pa natu Atua mawos. Ko kerr rramrongwose rrapivi jinibb sen, poro rraplingi norrorrmien se kerr puto p̃iterter renge nanu nir nga rramrongwose erres nga Atua pia-lai tevi kerr.

Meri Isrel ne tuwi artor jabble sel

⁷ Renge iok ko pirpe ko wor nga Nem̃in On muwrai renge Naul On muwra 'Porokaprunge nale se Atua lelingen

⁸ setemun batu kami p̃iterter nga kaptere ni pirpe nga nir marok-loli tuwi. Sete kaploli murrun ngok nga marrowrrowe ni renge lolo merwer.'

⁹ Re daron nen kele, Atua owra 'Renge lolo merwer ngok, birterawarreng se kami nir arok-lesi murrun suk nga marres tetajer ejpari sia

ngavöl ivij (40), ko arloli lesi wor nga parrowrowe inu tetajer.

¹⁰ Renge iok ko ololi inu nulolarsi temijpal nir suri; ko nuwra, nir arlengleng nawon, ko sete artor sweri murrun suk rragrrag.

¹¹ Inu nulolar ko nuwirr nale nga ñiterter san, nuwra ‘Nir ngok sete paran renge dan ser nga moro ßelai teir parmosi ren.’

¹² Tasik ko jojik nir, kapmetmet nga sete kami san norrorrmien sen puwun saut re nanu nga marsij nir, ko sete tuosuri Atua nga mimaur nga sete orongwos pimij nabong sapon, ko tutur imare, ko tivel lingi.

¹³ Kapwilwil sisamis se kami nabong jijle. Renge nabong jijle, kerr rramwera “Lelingen”, ko niko, nale nen renge Naul On nga musþe suri ‘lelingen’ eplari ji kerr. Ko niko, nabong jijle, kaploli norrorrmien se kami puto þiterter, nga puloli nololien sete orongwose þikrekrasi kami san, ko pirvei tweni kami san. Ko batu kami kele sete þiterter.

¹⁴ Suri poro rraprrul totkoni nosurien se kerr nga rramtipatun ren þiterter pianan pijpari bongsi mauren se kerr, ngok kerr jijle rrapokkorti tevi Kristo vajin nga rrapror sweri nale rijrijen se Atua.

¹⁵ Nale on owra ‘poro kaprunge nale se Atua lelingen, setemun kaploli batu kami þiterter pirpe nga þirterawarrens nir se kami marloli tuwi nga martur imare ko martere ni.’

¹⁶ Ko siko nir nga marunge nale se Atua ko martur mera ko martere kele ni? Ko nir ngok

ko nga Moses mĩtkai tweni nir Ijip.

¹⁷ Ko siko nir nga Atua mulolarsi temijpal nir mijpari sia ngavöl ivij (40)? Ko nir ngok kobbong nga marloli mĩsij ko marmij renge lat karkar renge lolo merwer.

¹⁸ Ko siko nir nga Atua muloli nale terter ngok tweni nir, nga muwra 'Nir ngok sete paran renge dan ser nga moro ßelai tevir pamosi ren'? Ngok nir nga bbong martur mera ko marok-tere ni.

¹⁹ Ko rramlesi wose nga nir ngok sete aran renge dan ser suri sete arosuri Atua.

4

Jinibb se Atua pamosi

¹ Ko Atua elai nale rijrijen san pa tevi kerr osuw nga kerr rrapror sweri mosien nga ni pĩlai. Ko rrapmetmet nga kerr san sete tivter.

² Suri rramrunge pa nospen nga mĩrres osuw erpe nir ngok nga tuwi marunge. Arunge, ko arunge nawone kobbong, suri daron nga marunge ko sete arosuri.

³ Ko kerr nga ma rramrosuri, rraplesi ko wor mosien nga Atua pia-lai tevi kerr. Ngok mosien nga Atua muwrai pa nga muwra 'Nulolar ko nuwirr nale nga mĩterter san nuwra, nir ngok sete paran renge dan ser nga moro ßelai tevir pamosi ren.' Atua erij erpok, ko tuwi pa daron nga mĩmajing iel ngatan ko evinvini jijle wor majingen sen, ko omosi vajin.

⁴ Suri nale san oto renge Nale On nga muwra 'Atua elngi iel ngatan ko nanu jijle nir renge

nabong ouwon, ko renge nabong ebutun ko omosi renge.’

⁵ Ko nale kele san ospe suri mosien ngok kele, owra ‘Nir ngok sete mara-lesi mosien se Atua.’

⁶ Nir nga marunge womu nospen nga mirres ngok sete arlesi mosien ngok, suri sete arosuri Atua. Ko oto limjer nga nir minij ma partor sweri mosien ngok.

⁷ Renge iok ko Atua elngi nabong minij kele san nga marveruse “Lelingen”. Mian ko sia elep arasasi, ko Atua owrai rrurrngi re jingo Devet nale nen nga rramlesi pa nga muwra ‘Poro kaprunge nale se Atua lelingen, setemun batu kami piterter.’

⁸ Ko daron nga Josua mitkai meri Isrel nir nga paran parlesi mosien ngok renge dan ser mawos, ko setemun arlesi. Poro weretunen wor parlesi jile pa, ko Atua sete orongwose pilngi daron minij kele tevi jinibb sen nir nga parlesi.

⁹ Ko niko, sel oto wor nga jinibb se Atua partor sweri mosien erpe nga Atua mumosi renge nabong ebutun.

¹⁰ Suri nir nga paran parlesi mosien ji Atua pamosi renge majingen ser osorsan erpe Atua mumosi renge majingen sen womu.

¹¹ Renge iok ko, kerr rrappevlak ko wor nga rraplesi mosien ngok ji Atua. Sete erres poro kerr san pivijuri butterter se nir nga tuwi nir, tuloli ni tutor jabble mosien ngok.

Nale se Atua eterter elep

¹² Nale se Atua emaur ko emajing eterter elep, ko oso easi nesip ne balpalen nga muso

rengē devjen korti nuru. Orongwose pijpari nolo jinibb, pirpe nesip ne balpalen nga mian mijpari nuwi nga muto rengē ji jinibb. Nale se Atua orongwose puwra suri norrorrmien ko nalol nga muto rengē nolo jinibb.

¹³ Sete nanu san iel ngatan orongwose piteptepi rengē no Atua. Nanu jijle arto limjer rres rengē non. Ko rengē no Atua kobbong kerr jijle rrapa-werai tweni murrūn ne mauren se kerr.

Iesu evi batu jinibb sulsulen se kerr

¹⁴ Kerr rraprrul totkoni ko wor p̄iterter no-surien se kerr. Suri rramtor sweri pa batu jinibb sulsulen nga m̄irres p̄elak san, nga mivi Iesu ngok nga mivi Atua natun nga mian pa jin ko m̄ilik loloim rengē melrin.

¹⁵ Jinibb sulsulen ngok sete erpe jinibb sulsulen m̄inij nir, nga daron nga derteren se kerr mijkie ko sete marong pote kerr. Ko nanu jijle nga marok-rrowrrowe jinibb arrowrrowe ni kele. Ni orongwos rrerrarre pa osuw. Ko nanu sansan kobbong, ni nololien sen ejkie.

¹⁶ Ko ngok, daron nga nanu nga marterter marok-ini ji kerr, sete rrama-metutu, rrapini ko wor re no Atua nga mok-rrorrmi kerr ko nga mok-wilwil se kerr rengē nalol nga m̄irres sen, ko ni vajin piwilwil se kerr re daron mawos nga m̄iterter.

5

¹ Tuwi, Atua oklai tweni rengē jinibb nir san nga ni m̄ilngi nga puloli majingen rengē ni non rengē nise jinibb

nir. Jinibb sulsulen ngok oksuli nanu nga marres nir tevi Atua. Erevji nanu rrum nir nga puloli sel nga ãilai tweni nololien se jinibb nir.

² Orongwos purnge ãisij renge nir nga marvitan, suri daron sapon ni kele derteren sen ejkie ko okvitan renge nololien.

³ Ko niko ni pirevji nanu rrum, sete erpe nga ãilai tweni nololien se jinibb m̃inij kobbong nir, ko evi nga ãilai tweni kele nololien se ni kele.

⁴ Ko sete evi marongen se jinibb san nga ni pivini pivi jinibb sulsulen. Atua everuse jinibb nga ni pivini pivi jinibb sulsulen, osorsan erpe nga miveruse Eron tuwi.

⁵ Ko erpok sete evi norrorrmien se Kristo nga piwaji nais nga mian mare ngok, 'batu jinibb sulsulen'. Ejki. Atua ko osusture Kristo ko owrai tevi owra 'Nik kuvi natuk, lelingen nuvi tata som weretunen.'

⁶ Ko owrai kele renge naul kele san renge Naul On, owra 'Nik kuvi jinibb sulsulen erpe jinibb sulsulen nga tuwi ngok Melkisetek. Ko kuptori majingen se jinibb sulsulen ngok pianan pijpari tuwi ngok vini.'

⁷ Renge mauren sen iel ngatan, Iesu ongoni eterter tevi dinggen sen nga suwen meten mujumjum tevi Atua, nga Atua piwilwil sen, sete mia-mij. Ko suri norrorrmien sen ean ngatan, ololi Atua ornge drrelan.

⁸ Ewretun Kristo evi Atua natun, ko ornge ma esij re niben, ko niko elesi wose nga puosuri wor nale se Atua.

⁹ Ko norongen nga m̃isij sen ololi ni osorsan erres jijle, ko orongwos vajin ãila mauren ne

tuwi ngok vini tevi nir nga marosuri.

¹⁰ Ko Atua elai nais ngok nga piwajie, nga evi batu jinibb ne sulsulen nga muosuri jinibb sulsulen nga tuwi ngok Melkisetek.

Nale nga puwni nir

¹¹ Renge murrun ngok nale elep oto nga nabw-erai tevi kami; ko eterter nga nabwera i lilane nir jijle tevi kami, suri norrorrmien se kami lolola pelak nga kaprunge wose.

¹² Tuwi le pa nga kamok-runge nale nga Atua muwrai, ko evter vajin kapvisviseni; ko sete kamrongwose, ko evter ma jinibb sapor kele wor parini parvisviseni kami renga batu nale ngok. Erpe kami kamluwi kele nga sete kamrongwose kapurroi nanen terter, ko kamsus malum.

¹³ Ko nir nga marok-sus malum arirpe bipi nga welili, nga setewor mĩlesi wose sev nga mĩrres ko sev nga mĩsij.

¹⁴ Ko nanen nga mĩterter evi se nir nga marini pa marivi jinibb nga marlelep nga marok-pelak pa tuwi vini, ko arviter vajin nga parini parwera tweni murrun ngabe erres ko murrun ngabe esij.

6

¹ Ko niko, erres rraplinglingi norrorrmien nga womu renga nosurien se Kristo, ko rraptajer tevi norrorrmien nga mĩtra. Ramrieni pa kerr osuw renga majingen nga mĩsij ne mijen, ko rramlai nosurien ji Atua osuw; ko sete evi nga rrapok-luwi kele tetajer van re norrorrmien nga womu. Erpe rramloli lilane pa milnge naim, ko evi vajin daron nga rraploli naim putur e ko.

² Arviseni pa kerr osuw re sel ne marbaptaes ko nga marlingi nevrer re jinibb, ko rramosuri pa nga rrapmaur luwi kele renge mijen, ko rramrongwose nga norongen nga m̄isij san oto metmet nga jinibb nga marsij nir parlesi nga sete orongwose pusuw nabong sapon. Nanu ngok nir rraman pa renger osuw, ko sete erres rraplōni lululwenir kele; ko rraptajer malum ma tevi Numal se kerr.

³ Ko ngok evi majingen nga rraploli, nga rraptajer ko pa, poro nga Atua pimarong pirpok.

⁴ Erres nga rraptajer ko pa tevi ni tetajer. Ko pirpese renge nir nga marvitan ko marluwi kele van re nololien? Nir ngok, womu arok-ivel erres rengen moron, ko arok-urroi pa nanen ne orsel re melrin osuw, ko Nem̄in On evan pa renger; ko daron nga marini marsij kele mirpok, ko setemun orongwose parieni lwenir parluwi vini rengen mauren kele.

⁵ Suri nale on se Atua ewilwil pa se nir, ko arlai pa derteren nen beblen ne batun vanu nga piavini.

⁶ Ko daron nga martur telur mirpok ko marloli batur mirpok, orongwose parini luwi kele? Ejki rres! Pisij wor pilep rengen nir, suri erpe arokwuse lweni kele Natu Atua mare kele rengen nai pelaot rengen nevrer, ko erpe arok-lingi ni mare nga parsowri lokloksi kobbong.

⁷ Kaprrorrm̄i ta dan nga mimni suwe naus nga m̄irres tetajer, ko mok-lai wenen milep tevi nir nga marmajing rengen. Atua erij erres suri.

⁸ Ko dan nga m̄ösm̄ös nga m̄isij mimaaur ren, erpe nga Atua p̄ilngi rijrijen ne mijen kobbong

tevi, ko pusli renge nabb.

⁹ Ewretun lenglengen selek nir, nale nga marir-pok arterter temijpal.

Ko re devjen se kami, sete nurrorrmi kami kamirpok, ejki. Nulngi nolok eterter renge kami nga wenen nga marres ne mauren nga mimerr pok-maur p̄irres malum wor renge kami.

¹⁰ Nuosuri Atua nga ni sete mia-malie majingen nga m̄irres se kami, ko ni purrorrmi p̄iterter murrun ne merrenien nga kamlai tevi ni daron nga kamwilwil se kalesia m̄inij nir. Kami kammajing erres erpok tuwi ko pa, evini erpe nga kamok-majing rengen malum, ko Atua eir elep suri. Ko ni kele puloli pusorsan ko p̄irres tevi kami jijle.

¹¹ Ko erpok kele, numrreni bowrai p̄iterter tevi kami nga sete kapluwi kele, ko kapterter ko wor nga kaptajer malum pianan pijpari bongsin, nga puloli kaplai nanu jijle nga Atua m̄ilngir marto metmet renge no kerr.

¹² Sete nibe kami pimijmij, ko kapmajing p̄iterter pirpe birterawarrens se kerr nga martori totkoni majingen m̄iterter. Norrorrmien ser m̄iterter ko mipriv eanan ejpari marlai nanu p̄etp̄eti nga Atua m̄ilai renge nale rijrijen tevir.

Nale rijrijen weretunen se Atua

¹³ Daron nga Atua m̄ilai rijrijen sen tevi b̄irtera Epram nga musp̄e suri metka nga para-rremali rengen, san ejki kele nga Atua orongwose pujuji nga puloli rijrijen ngok p̄iterter. Suri Atua ean mare renge nanu jijle, ko niko ojuji ni lweni

kobbong daron nga m̃ilai nale rijrijen sen, ko owra

14 'Inu Atua ßerij p̃irres lenglengen suri nik. Bololi metka som nir pilep temijpal iel ngatan.'

15 Epram elesi nga Atua ololi rijrijen sen ngok eterter erres p̃elak, ko niko, daron nga mutor sweri daron nga m̃iterter milep, ko sete elngi kurtweni rijrijen se Atua; ko orrul totkoni eterter, mian ko elai vajin sev nga Atua m̃irijrije tevi.

16 Renge murrun nga parloli rijrijen p̃iterter, arok-juji jinibb nga marlelep. Ko sete arongwose parij latlate kele ren, suri nais ngok oto pae, ko ololi nale eterter.

17 Ko erpese renge Atua? Ni kele emrreni puloli nale sen p̃iterter p̃irres nga rraposuri ko sete rraprong tweni. Kerr rramirpe bipi nir nga rraplai nanu pilep ji Atua. Ko Atua owra rraprrormi p̃irres nga norrorrmien sen tevi kerr sete mia-suw nabong sapon. Ko niko ojuji ni lweni nga puloli rijrijen sen tevi kerr puto p̃irres tetajer.

18 Ko nanu nga eru ngok, rijrijen sen, tevi murrun nga mujuji ni lweni, nuru korti ormajing lat sansan, orviseni nga Atua sete ekrekris, ko sete p̃irieni nale sen nabong san. Niko rraptor p̃iterter renge nale sen. Rramivi jinibb nga rramwolu lingi lat nga m̃isij nga rramlik rengen tuwi, ko rramok-pejpej kele lat nga m̃irres san. Ko rijrijen se Atua ok-wilwil se kerr nga muloli norrorrmien se kerr epriv, nga kerr rrapan rraptor sweri lat nga m̃irres p̃elak ngok nga Atua m̃ilngi muto metmet renge no kerr.

¹⁹ Nosurien se kerr nga m̄iterter ngok nga muwra Iesu p̄ilai mauren tevi kerr evi norrorrmien nga mirpe angka nga murrul totkoni m̄iterter drrav nga m̄isal murrong. Purrul totkoni mauren se kerr nga sete nanu san purongwose p̄ilai tweni kerr kele. Angka ngok erpe oto pa osuw renge lat nga muon milep ji Atua, nga kalik nga milep murrul ore pa renge melrin.

²⁰ Ko Iesu owowomu pa kerr van lat nen osuw, nga puloli majingen sen erpe mivi jinibb sulsulen se kerr nga puloli lilane kerr tevi Atua. Ni erpe batu jinibb sulsulen nga muosuri b̄irtera ngok Melkisetek, ko ni putori majingen ngok pianan pijpari tuwi ngok vini.

7

Batu jinibb sulsulen ngok Melkisetek

¹ Naul ne Jenesis os̄pe suri Melkisetek. Owra ni elik re daron se b̄irtera Epram nga tuwi pa. B̄irtera Melkisetek ngok evi numal re ngaim nga Salem, ko jinibb sulsulen se Atua ne drronsen mare. Daron san b̄irtera Epram evan ololi balpalen san tevi devje nuval sen nir, nga mirevji numal nir ivij. Ko daron nga mulwi vajin ko eskai Melkisetek, ko Melkisetek erij erres suri ni.

² Ko renge joron nir nga Epram m̄ilair renge nuval, elai songovlön tevi Melkisetek. Ko nais ngok Melkisetek owra puwra 'Numal ne murrun nga musorsan'. Ko ni evi kele numal ne Salem.^A

A 7:2 Nais ngok Salem evi nise Jerusalem, tuwi jer.

Ko Salem owra puwra Demat, ko niko ni evi kele 'Numal ne demat'.

³ Ko nale san ejki nga musp̄e suri Melkisetek tata sen rreknga tasu sen rreknga apu sen nir, ejki rres. Ko sete nale san osp̄e lat nga m̄iak e rreknga mimij e. Ni erpe natu Atua nga mutori majingen sen ne jinibb sulsulen m̄irres nga sete orongwose pusuw nabong sapon.

Melkisetek ean mare wor easi batu jinibb sulsulen se m̄eri Isrel

⁴ Kaprrorrm̄i ta Melkisetek ngok, nga mivi nais nga mian mare lenglengen. Epram nga mivi b̄irtera se kerr, daron nga m̄ilai joron nir renge nuval, ko emrreni wor p̄ilai songovlön tevi Melkisetek.

⁵ Ko nga marok-lai songovlön mirpok evi murrun nga m̄eri Isrel marok-loli renge sia jijle. Nale nesesreien se Moses owra 'songovlön pok-an ko wor ji metka se Livae nga marivi jinibb sulsulen.' Ko m̄eri Isrel jijle nir arivi sansan kobbong, erpe arivi metka se Epram.

⁶ Ko Melkisetek sete evi metka se Livae, ko Epram elai ma joron nir nga m̄ilair re nuval songovlön tevi, ko Melkisetek erij erres suri. Ko Epram ngok ko, Atua m̄ila pa rijrijen tevi. Ko ngok evini em̄erer kele tevi kerr nga Melkisetek ean mare wor easi Epram,

⁷ suri oto limjer nga jinibb nga mian mare kobbong orongwose p̄irij p̄irres suri jinibb nga mian ngatan sapon.

⁸ Jinibb arok-lai joror songovlön tevi jinibb sulsulen nir. Ko jinibb sulsulen nir jijle paran

ko parmij kobbong. Ko Melkisetek ma sete emij, erpe nga Naul On muwrai.

⁹ Ko lelingenok metka se Livae nir arok-lai songovlön ngok nir ji m̄eri Isrel nir. Ko tuwi daron nga Epram m̄ilai songovlön ngok van ji Melkisetek, ko erpe Livae kele elai tevi.

¹⁰ Nuwrai erpok, suri Livae evi metka se Epram ko san, nga mivitu. Ko niko, daron nga Epram mutori Melkisetek, ko erpe Livae kele otori Melkisetek.

Batu jinibb sulsulen re metka se Livae ko jinibb sulsulen nga mutori murrun se Melkisetek

¹¹ Atua osusture metka ne jinibb sulsulen nir, mian ko elai vajin nale nesesreien sen tevi m̄eri Isrel nir. Ko poro majingen se jinibb sulsulen ngok nir erres pa, ko jinibb sulsulen m̄inij san pivini kele suri sev? Ko suri nir sete arviter, ko niko san pivini kele ko wor. Ko ni sete pirpe Eron, nga mivi m̄erwomu nga mutori majingen ne jinibb sulsulen re metka se Livae, ko pirpe ma Melkisetek.

¹² Ko poro parlai tweni batu jinibb sulsulen nga womu ngok, ko nale nesesrien kele rrek parieni ko.

¹³ Ko pirpok ko wor, suri iok os̄pe Numal se kerr nga miplari renge metka m̄inij. Setewor nir san renge metka nga Iesu miplari ren otur re nawot nga puloli majingen ne sulsulen se Atua.

¹⁴ Jinibb nir arongwos pae osuw nga ni eplari renge metka se Juta. Ko Moses sete os̄pe rragrrage sapon suri metka se Juta, daron nga mokjilwer suri majingen se batu jinibb sulsulen nir.

Batu jinibb sulsulen m̃inij san nga murrul totkoni murrun se Melkisetek

¹⁵ Ko eplari limjer nga batu jinibb sulsulen m̃inij ngok evi jinibb sulsulen nga murrul totkoni murrun se Melkisetek.

¹⁶ Otori majingen ne jinibb sulsulen, sete suri nga nale nesesreien muwra ni metka sen ko wor putori majingen ngok, ejki. Otori suri derteren ne mauren sen nga bongsin mijkie.

¹⁷ Suri Naul On owra 'Nik kuvi batu jinibb sulsulen erpe jinibb sulsulen ngok Melkisetek ne tuwi. Ko kuptori majingen ne jinibb sulsulen ngok tetajer pijpari tuwi ngok vini.'

¹⁸ Nale ngok elai tweni sel nga m̃itra nga derteren nen ejkie ko sete orongwose puloli rrapmomsawos p̃irres.

¹⁹ Ko nale nesesreien se Moses sete orongwose puloli nanu san pusorsan p̃irres. Ngok norrorrmien nga mimerr san eimare nga p̃ila milnge sel nga m̃itra ngok. Sel nga mimerr ngok ko vajin rraposuri p̃iterter, suri evi sel ne mauren weretunen nga p̃itkai kerr rrapan mori ji Atua.

²⁰ Ko Atua ololi keke nale rijrijen sen san tuwi nga puloli sel nga mimerr nen pivini mare. Ko sete ololi nale rijrijen san daron nga jinibb sulsulen re metka se Livae nir marini marlai majingen ser.

²¹ Ko Iesu evini evi jinibb sulsulen suri nale nga Atua muloli m̃iterter pa nga Naul On muwra: 'Atua ololi nale sen eterter pa, ko sete mia-rieni keke norrorrmien sen. Ni owra 'Nik kuptori majingen se jinibb sulsulen tetajer pijpari tuwi ngok vini.'

²² Ko Iesu orrul totkoni majingen sen erres, ko etasi sel nga mimerr se Atua tevi kerr, nga mĩrres wor asi nga womu.

²³ Ko nanu kele san ni le: jinibb ne sulsulen ne tuwi, nir elep ko wor, suri marmajing mianan ko san emij, ko san kele pĩlai wani milngen.

²⁴ Ko Iesu ma emaur ko sete mia-mij nabong sapon. Sete mia-lai majingen sen ne batu jinibb sulsulen tevi jinibb mĩnij kele san.

²⁵ Ko niko etipatun lelingenok ko pijpari tuwi ngok vini, ni orongwos pĩla mauren tevi jinibb nga markorti tevi nga parini ji Atua. Ni pimaaur ko pulot tetajer tevi Atua suri nir.

²⁶ Rramwerai erres wor elep tevi Atua nga mukoni jinibb sulsulen nga mĩrres pėlak mirpel vini ji kerr nga pimetmete kerr. Ni on elep. Sete nanu san esij jin, ko nololien ejki jin. Sete erpe rragrrag kerr jinibb ne nololien nir. Nisen ean mare temijpal easi nanu jijle ne iel ngatan.

²⁷ Ni sete erpe batu jinibb sulsulen nga nabong jijle marok-revji nanu rrum nga pĩlai tweni nololien ser puwomu, ko vitunen pia-lai tweni kele se jinibb nir. Iesu evinvini ore murrun ngok ko pa osuw daron nga mimarong ni mimij nga pĩtlasi tweni nololien se jinibb nir ne iel ngatan totoklai.

²⁸ Nale nesesreien se Moses osusture jinibb nga derteren ser mijkie, ko marok-loli nololien, nga parivi jinibb sulsulen. Ko rijrijen se Atua, nga mivini vajin vitunen, osusture natun Iesu Kristo nga musorsan mĩrres tetajer pijpari tuwi ngok vini.

8

Sel nga mimerr: Majingen se jinibb sulsulen nen erres wor asi

¹ Ngel evi batu rijen suk, nga batu jinibb sulsulen se kerr otoa, ko elik pa renge melrin tevi Atua renge nevren rres tevi derteren sen nga milep. Ko nisen ko Iesu.

² Sete ololi majingen sen renge naim on nga jinibb m̃imajinge, ko ololi majingen sen renge Naim On mawos nga Atua kobbong m̃imajinge renge melrin.

³ Ko majingen se jinibb sulsulen ne iel ngatan tetajer evi nga parlai merrenien ko parevji nanu rrum nga parloli sulsulen van ji Atua. Ko batu jinibb sulsulen se kerr, Iesu, ni kele p̃ilngi wor nanu ko san nga p̃ilai tevi Atua.

⁴ Ko poro Iesu p̃ilik malum iel ngatan, ko sete mia-tori nais ngok jinibb sulsulen, suri jinibb sulsulen nir arlik pa nga parlai merrenien tevi Atua, osorsan erpe nale nesesreien se Moses muwrai.

⁵ Majingen nga jinibb sulsulen nir arok-loli, erpe arloli rrongrongvi kobbong nanu nga muto renge melrin; ko nga renge melrin ma evi were-tunen jerjer. Ko ewretun, suri daron nga Atua muwrai tevi Moses tuwi pa nga pususture Naim On nga mivi devji ngok, ko owra ‘Kupmetmet p̃irres

nga kupmajing nanu ngok nir pusorsan tevi nanu nga meviseni pa tevim renge botwen iak.’

⁶ Ngok rramlesi vajin majingen se jinibb sulsulen nga Iesu m̃imajinge erres wor elep easie nga

jinibb sulsulen nir iel ngatan marloli. Ko renge murrun ngok kele, sel se Atua nga Iesu m̃ilai m̃irmali ji jinibb nir erres kele wor easi sel ne tuwi. Suri nale rijrijen nga marres nir kele wor arto nga puloli putur.

⁷ Poro sel nga womu p̃irres malum, ko sete sel nga vitu mia-to kele.

Sel nga mimerr: Atua erijrij pae tuwi nga p̃ilai

⁸ Atua elesi nga m̃eri Isrel nir sete arvijuri sel nga womu erres, evi batun nga muloli rijrijen nga p̃ilngi nga mimerr kele san. Owrai tweni renge nale san nga m̃ilai tevi propet Jeremaea nga puwrai tweni. Renge nale nen, Atua ri-jen sen owrai erpel, owra 'Kapmurrong p̃irres. Numrreni bowrai tevi kami nga daron san pia-vini ni ko nga inu ðelngi kele sel nga mimerr san tevi kami jinibb suk nir, kami nga renge metka ne Isrel nir ko metka se Juta.

⁹ Ngel sete mia-irpe rijrijen nga m̃elai tevi apu se kami nir nga tuwi. Renge daron nen erpe nuvel jilijle nir ko m̃etkai tweni nir Ijip. Ko suri nir sete artori rijrijen nga m̃elai tevir, ko iok ko ololi setemun nurrorrm̃i nir.'

¹⁰ Ko Numal owra 'Rijrijen nga bea-lingi tevi m̃eri Isrel nir renge daron nga pia-vini, ni le vajin ngel. ðelngi lilane nale nesesreien suk renge norrorrm̃ien ser, ko boli tweni renge nolor. Ko inu bevi Atua ser, ko nir parivi jinibb suk.

¹¹ Ko setemun evi nga paran parvisviseni seler, parwera 'O sel le ma ngel', rreknga, 'O Atua erpel, erpok, rreknga erpak wor.' Ejki. Setemun

mara-loli mirpok, suri nir jikle para-rongwose vajin inu renge mauren ser sisamis, p̄itipatun renge bipiwarreng nir pian pijpari jinibb nga m̄itra.

¹² Ko rijrijen suk evi nga, poro nololien sev oto ji nir, ko inu betlasi tweni, puloli bemalie. Ngok evi sel suk nga mimerr tevi jinibb suk nir.’

¹³ Ko renge nale sen ngok, Atua os̄pe suri sel nga mimerr ngok nga puloli rraplesi wose sel nga womu pa erpe etra pa osuw. Ko norrormien oto renge sev nga Atua muwrai etra pa osuw; suri evan pa ngatan, ko sete mia-periv ko pia-jijki p̄etp̄eti vajin.

9

Sel nga mimerr: Lat on nen erres wor asi

¹ Ko rramrongwose erres rijrijen nga m̄itra ngok, ko sel nen nga parsurövi Atua ren otoa. Ko lat on nen kele san otoa nga muto bbong iel ngatan.

² Jinibb ne tuwi arsusture devji san nga mivi Naim On nga markel otvi m̄ierue. Loloim nga womunen arwerai lat nga muon. Renge loloim nen, laet san oto, tep san, ko niv sopen nga marok-lingi tetajer renge no Atua.

³ Ko arruloni ore loloim nen tevi kalik nga milep san nga m̄irres p̄elak. Ko loloim tuwen nen evi lat nga muon nga muon lenglengen.

⁴ Ko renge loloim nen, nawot nga mivi gol oto ren, nga marjngteni nanu nir nga mapur marres nga parsulir tevi Atua. Ko bokis ngok kele ne rijrijen se Atua nga mivi gol ngok nga biles san

nga mivi gol marjingteni lolon, nga nanen ngok mana muto rengen. Ko nai san nga mivi nejipjip se Eron nga tuwi Atua muloli mimra luwi kele raon mutoe, ko nevöt nivev kele eru nga nale nesesreien esngavöl se Atua maruli renge nuru.
⁵ Mare renge bokis ngok kele evi lat nga Atua mok-lai tweni nololien se jinibb e nir rengen. Ko mare rengen kele, nanu eru kele nga marveruse nisen jerubim nga mīrinrin lenglengen nga piviseni nga Atua elik iok, ko naben kele orsalsal ore lat nen. Ko daron ejki nga rrapuŕe nunci p̄etp̄eti murrmurrun wowarrenc ne nanu nen nir.

Sel nga mimerr: Sulsulen nen erres asi

⁶ Ko nanu jijle muto mirpok vajin, ko jinibb sulsulen nir arok-an vajin renge loloim nga wommen nabong jijle nga parloli vajin majingen se jinibb sulsulen nir.

⁷ Ko batu jinibb sulsulen kobbong orongwose pian renge loloim nga erwen nen nga muon lenglengen, ko pian pivesan kobbong renge sia san. Daron nga mian, ko elai drra nanu rrum nir erpe evi sulsulen van ji Atua. Drra ngok evi nga p̄ilai tweni ni nololien sen, ko p̄ilai tweni kele nololien nga m̄eri Isrel jijle nir marloli ko sete marongwose nga evi nololien.

⁸ Iok, Nem̄in On eviseni vajin nanu san em̄erer erres tevi kerr. Daron nga devji ngok mutur malum, ko metali setewor etp̄ir nga kerr jijle rrapan loloim renge lat nga muon lenglengen ngok.

9 Ngok erpe nale rrongrrongvi nga piviseni kerr daron nga rramlik ren lelingenok. Nale rrongrrongvi ngok owrai erpok, nga merrenien nga jinibb sulsulen marok-lai tevi Atua, ko nanu rrum nga marok-revji nga ãilai tweni nololien se jinibb nir, sete evter. Nanu ngok nir sete arong-wose parloli norrorrmien se jinibb puwokwok ãirres renge no Atua.

10 Iok arsupsuþe bbong murrun ne jinibb ñiaan ko miminmin ko ñilalos. Ko nanu ngok nir arivi nanu nawon nga marto kobbong mijpari daron nga Atua ñirieni nanu jikle nir arini armerr luwi kele.

Kristo elai mauren sen nga ãilai tweni nololien se jinibb

11 Ko Kristo errmali pa osuw nga mirpe batu jinibb sulsulen ne nanu nga marres ngok nga marpelari pa. Ko devji nga ni ñimajing ren erres ko osorsan easi nga womu. Devji ngok, sete jinibb ne iel ngatan emajinge, ko sete evi nanu ne iel ngatan san.

12 Daron nga Kristo mian loloim nga womu renge devji ngok, ko etajer van renge loloim nga muon lenglengen. Ko sete ololi erpe jinibb sulsulen ñinij nir marloli. Sete elai drra nanu rrum san nga ãitlasi tweni nololien se jinibb nir, ejki. Elai ni drran mawos kobbong. Ko ololi evesan rres kobbong, nga pivinvini ore sel nga ñitra ngok ko ãilai tweni nololien se kerr, ko puloli rrapiel sisarow vajin pian pijpari tuwi ngok vini.

¹³ Drra nanani, drra buluk ko natu buluk nga marsuli mivi niavin, majingen ner otoa. Jinibb sulsulen arongwose parlai drra ngok sopen ko niavin ngok ko parwirrwirrlenir renga jinibb nga marrokitkit renga no Atua, ko nanu ngok orongwose puloli parwokwok luwi kele.

¹⁴ Ko drra Iesu orongwose puloli majingen nga miterter kele wor easi majingen ne nanu ngok nir. Renga majingen se Nem̃in On nga mimaur tuwi ngok vini, Kristo elai mauren sen tevi Atua erpe sulsulen san nga musorsan m̃irres p̃etp̃eti. Ko drran ngok orongwose puloli norrorrmien se kerr puwokwok re nanu ne mijen nga rramloli, nga rraploli vajin majingen se Atua nga mimaur tuwi ngok vini.

Tetajer drra puwlu ko wor nga piviseni nga rijrijen otur

¹⁵ Ko suri majingen nga m̃irres mirpok, niko Iesu mususture kele rijrijen nga mimerr se Atua. Emij nga puwli tweni jinibb nir renga nololien ser nga martor otvi nale nesesreien se Atua nga womu. Kristo ololi nir nga Atua miveruse nir arivel sisarow pa nga artor sweri nanu nga sete mia-suw nabong sopen, nga Atua m̃irrijrij pae musuw nga p̃ilai tevir nabong san.

¹⁶ Poro jinibb san puloli marongen san puwra 'Daron nga bemij ko nanu ngok parivi se morok, nanu ngok parivi se morok', em̃erer erres tevi jinibb nir nga poro m̃ernen pia-mij, puloli marongen nen putur vajin.

17 Suri poro jinibb san ololi marongen nga mirpok san ko emaur malum, ko setewor mara-vijuri nale nen. Para-vijuri ko ma renge daron nga poro pia-mij.

18 Ko erpok kele renge marongen rreknga sel nga womu nga Atua muloli. Nanu san pimij ko wor, drran puwlu, ko niko sel nen putur vajin.

19 Erpok ko, Moses owra tweni jijle nale nir re nale nesesreien tevi jinibb nir. Daron nga muwrai tweni jijle musuw, ko otor pini vajin sul-sulen nga puloli nale renge nale nesesreien ngok pimaur ko putur. Arevji pini natu buluk tevi nanani, ko elai drran sapon ko ejvi nuwi sapon van ren. Ko elai rao nai san nga marveruse isop tevi silvi sipsip nga musongsong, ko orrurrngoni van re drra nga, ko erringrringe renge naul ngok nga maruli nale nesesreien se Atua nir rengen ko renge kele jinibb nir, ko owra

20 'Ngel evi drra nga puloli sel se Atua putur. Atua owra kami kaposuri ko wor.'

21 Ko renge murrun ngok kele kobbong Moses ewirrwirrleni kele drra ngok sapon lat lele nir renge devji ko renge nanu sapor nga marto renge lat nga marok-surövi Atua rengen.

22 Sel ne majingen ne nale nesesreien arirpok ko, nga otomori nanu jijle nga marmajinge rengen, arok-wirrwirrleni ko wor drra pian ren nga puloli puon. Ko poro drra sete p̄iseser, ko Atua sete mia-telasi tweni nololien se jinibb.

Kristo elai mauren sen, ko drran owlu nga p̄ilai tweni nololien se jinibb.

²³ Nanu nen nir, erpe devji nen, arloli rrongrongvie nanu ne melrin nir. Ko drra nanu rrum san puwlu ko wor suri nga puloli parwokwok. Ko nanu mawos ma nga marto renge melrin armerreni sulsulen nga m̄iterter kele ko wor san nga puloli nir parwokwok.

²⁴ Ko Kristo sete ean loloim renge lat nga muon lenglengen ngok nga jinibb kobbong marsusture nga mirpe marrongrongvie kobbong, ejki. Ean mawos renge melrin weretunen ko otur renge no Atua. Ko evan nga p̄ila se kerr.

²⁵ Ko erpok, batu jinibb sulsulen ok-lai drra nanu rrum nir evesan renge sia jikle nga mian renge lat nga muon lenglengen ngok. Ko Kristo sete ololi lululweni erpe nir ngok, ejki. Ololi evesan kobbong.

²⁶ Suri poro ni pok-loli pirpok, ko kami kamrrormi ni pok-rrul lululwi ko pa renge nai pelaot? Pok-runge p̄isij renge niben daron pilep, etipatun re daron nga iel ngatan m̄itipatun, mivini mijpari lelingenok? Ko ejki, sete erpok. Evini vesansan rres kobbong nga pivinvini ore nanu jikle nir ne daron nga womu. Ko ermmali nga m̄ilai mauren sen nga p̄ilai tweni nololien se jinibb.

²⁷ Ko Atua owngani pa sel se jinibb jikle nir, owra jinibb pimij pivesan kobbong, ko vitunen ko Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi vajin.

²⁸ Ko renge iok, Kristo elai mauren sen evesan rres kobbong nga p̄ilai tweni nololien se delung. Ko pia-rremali luwi kele, ngok erpe pivi varwen ko vajin, sete nga p̄itlasi tweni nololien se jinibb.

Ko evi nga piwilwil se nir nga marok-teravi.

10

Sulsulen se Iesu erres kele wor

¹ Nale nesesreien se Moses owra rrongrrongvi bbong nanu nga marto ko renge melrin, ko sete arivi nanu nen mawos nir; ko sete osorsan pelak tevir, namol ner kobbong. Ko mian ko nanu mawos nen nir para-pelari ko. Tetajer renge sia jijle, jinibb sulsulen arok-revji nanu rrum nir renge murrun ngok ko pa, nga pilai tweni nololien se jinibb. Arpelak malume, ejpari lelingen ngel, ko ejki mun. Suri nale nesesreien se Moses nga mimajing renge sel ngok sete orongwose puloli jinibb nga marwera parini ji Atua parmomsawos pirres.

² Ko nir nga marok-loli sulsulen van ji Atua sete arwokwok erres renge nololien ser. Poro parwokwok, ko setemun parunge nanu san purrowsir, ko sulsulen ser pusuw ko vajin. Ko sete erpok.

³ Sia jijle, arpelak malum, ko sulsulen nir nga marloli arviseni lweni bbong tevi nir, nololien nga nir marok-loli.

⁴ Suri drra buluk rreknga nanani sete orongwose pirrawe tweni rragrrag nololien se jinibb.

⁵ Ko renge iok, tuwi pa, daron nga Kristo muwra pivini iel ngatan, owrai tevi Atua owra 'Nik sete kumrreni sulsulen ko merrenien nga marok-lai tevim, ko kula ma nibek tevik.

⁶ Nanu nga marsulir van ko marnivniv nawon, ko merrenien nga puloli jinibb puwokwok renge nololien, setemun kuir renger.

⁷ Ko nutur mera ko nuwrai lilane tevi Atua nuwra 'O Atua, nuir nga bololi marongen som, erpe maruli pa renge Naul On.'

⁸ Womu jer Kristo owra 'Nik sete kumrreni nga jinibb parok-revji nanu rrum ko parok-lai merrenien tevim. Sete kumrreni parevji nanu rrum ko parloli sulsulen nga ãilai tweni nololien ser. Sete kurnge erres renge murrun ngok.' Ko murrun nga marok-loli ngok osorsan bbong tevi nga nale nesesreien se Moses muwrai.

⁹ Ko mian ko Kristo owra 'Atua, numarong le vajin nga bean bololi marongen som.' Renge iok, rramlesi sel nga womu ne sulsulsen tweni nololien, Atua ewirr tweni; ko nga vitunen ma, elai ko otori.

¹⁰ Renge sel nga mimerr ngok ko vajin, Iesu Kristo ololi erpe marongen se Atua muwrai, nga ñilai niben erpe sulsulen mivesan kobbong nga sete mia-loli vesan kele. Ko suri muloli mirpok, Atua ololi rramwokwok ko rramon erres renge nololien se kerr.

Sulsulen se Iesu puto tuwi ngok vini

¹¹ Nabong jijle jinibb sulsulen se ñeri Isrel arok-loli majingen ser nga marevji nanu rrum nir nga ãitlasi tweni nololien se jinibb. Ko murrun ngok sete orongwose ãitlasi tweni rragrrag nololien se jinibb.

¹² Ko Kristo ma elai ni lweni niben nga ãilai tweni nololien se jinibb nir. Ololi vesansan kobbong, renge mijen sen, ko evter nga ãitlasi tweni ko pa nololien se jinibb nir pijpari tuwi ngok vini. Ko vitunen ko ean esakel vajin tevi Atua vajin renge nevren rres.

13 Ko Iesu p̄isakel iok pian pijpari nga Atua puloli devje nuval sen parlik ngatan pirpe boriti, ko Iesu pibbötbböt rer.

14 Daron nga Kristo mimij vesan bbong nga p̄itlasi tweni nololien se jinibb nir, ko ololi kele nir aron ko pa, ko arivi jinibb sen. Ko armomsawos erres jijle, ko parlik vajin pipropok pian pijpari tuwi ngok vini.

15 Ko Nem̄in On kele ok-werai lilane nanu ngok nir tevi kerr. Womujnen owra

16 ‘Ngel evi rijrijen nga ðelai tevi m̄eri Isrel nir renge daron nga pia-vini. Bevisviseni nir renge nale nesesreien suk, ko ðelngi lilane nale nesesreien suk renge nolor.

17 Ko setemun mea-rrormi nololien ser tevi sev nga marsij nga marok-loli.’

18 Daron nga Atua m̄itlasi tweni nololien se nir mirpok, sel san ejki kele mun nga jinibb purrorrmi nga parlai kele wor merrenien van ji Atua nga p̄ilai tweni kele nololien ser, ejki.

Erres nga rrapruj mori Atua

19 Tasik ko jojik nir, suri drra Iesu Kristo ololi rramwokwok pa osuw, rramrongwose rrapan loloim ko vajin renge lat nga muon lenglengen ngok, nga sete rrammetutu rragrrag.

20 Iesu etasi pa sel nga mimerr san osuw. Sel ne mauren ngok elik rrerssi kalik nga tuwi murrul ore lat nga muon lenglengen ngok, niko evi nga mimij suri.

21 Ngok rramtor sweri vajin batu jinibb sul-sulen nga m̄irres nga pok-metmet vajin jinibb se Atua nir.

²² Ko niko erres rrapini mori ji Atua, nga norrorrmien se kerr puwokwok ko nosurien se kerr
 ãiterter. Drra Iesu Kristo errawe vaseni nolo kerr arwokwok, ko nibe kerr kele arlalos pa renge nuwi nga muwokwok.

²³ Erres nga rraplingi norrorrmien se kerr puto ãiterter renge Atua, suri ewretun rramrongwose rraposuri Atua nga ni puloli rijrijen sen nir pia-rremali.

²⁴ Ko erres nga rrapok-lai se lululweni kerr nga puloli rrapir nga rrapmerreni sele kerr nir renge murrun nga ñirres ãelak.

²⁵ Sete erres nga rraplingi kurtweni sel nga rramok-korti lat sansan, pirpe kerr sopor marloli pa musuw. Tetajer ko wor rrapkorti renge jiljilweren, puloli norrorrmien se kerr pivini ãiterter kele wor. Suri daron nga Numal se kerr pia-wera sesesre lat nga puto suri tevi jinibb e nir oto mori pa.

Sete rrapok-loli kele nololien

²⁶ Ko poro kerr nga rramtor sweri nale were-tunen pa osuw, rrapatur mera ko rrapok-loli kele nololien, ngok, sel san ejki rres mun nga rraprevji kele nanu san nga ãilai tweni nololien se kerr.

²⁷ Sel sansan kobbong oto, nga rrapmetutu temijpal Atua rengen, evi nga putor vitrangi kerr, ko rrapmetutu nabb ngok nga ñiterter lenglengen nga Atua pusli devje nuval sen nir ren.

²⁸ Renge nale nesesreien se Moses tuwi, poro jinibb san otor otvi nale nesesreien nen san, ko

jinibb eru rrek itul orwera nga ewretun m̃nernen muloli, ko osuw ko, partor pini m̃nernen ko suri.

²⁹ Poro parloli pīrpok renge jinibb nga mutor otvi nale nesesreien se Moses, ko pīrpese renge jinibb nga mungasi natu Atua? Atua putor vit-rangi ni pilep suri. Erpe olokloksi drra nga muon renge sel nga mimerr nga muloli muwokwok pa renge no Atua, ko Atua pulolarsie pilep suri.

³⁰ Suri Atua ko owra 'Bekle lweni nanu nga m̃isij nga marloli.' Ko owra kele 'Atua p̃iwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb sen nir.'

³¹ Ngok evi nanu nga rrapmetutue pilep san, poro rrapwera rrapwolu asi ji Atua, ko Atua purrul totkoni kerr, ko pivrrivrrali kerr. Suri Atua emaur, ko derteren sen elep.

³² Erres ma kaprrormi nanu ngok nir nga kamok-lesir tuwi, daron nga moron se Atua mia-rremali ji kami. Ewretun kamrunge esij suri nanu elep nga marterter, ko nolo kami sete evitan.

³³ Daron sapon jinibb arij esij tevi kami renge no jinibb nir, ko arloli esij kele tevi kami. Ko daron sapon jinibb arok-loli esij tevi kami sapor renge no kami, ko kami sete kammetutu, kamtur eterter lat sansan.

³⁴ Kamkorti tevi nir nga marlik renge naim ne nekaien renge norongen nga m̃isij ser; ko daron nga jinibb marlai luwe joro kami ko sete kamrunge esij suri, norrrormien se kami erres bbong, suri kamrongwose nga joro kami m̃inij san oto metmet nga m̃irres kele wor, nga sete mia-jijki nabong san.

³⁵ Ko kaprrul totkoni ko pa norrrormien se

kami p̄iterter p̄irpok, suri nowlin nga kapa-lesi elep nga elep temijpal.

³⁶ Ko kami kaploli nolo kami pipriv, ko kaploli nanu nga Atua mimrreni, puloli kaplai sev nga nale se Atua muwra kaplai.

³⁷ Ngok pirpe nale san nga muto renge Naul On nga muwra 'Beblen kele ma, ko si nga muwra pia-vini, p̄irmali ko. Sete mia-lolola.

³⁸ Renge daron ngok, jinibb suk nga marmom-sawos ko marosurik, para-maur. Ko poro nir san p̄irieni lweni kele, ko Atua sete mia-ir rengen.'

³⁹ Ko kerr ngel sete rramivi jinibb nga rraprieni kerr ko rrapluwi van rrapjijiki kele, ejki. Rramivi ma jinibb nga rramosuri Atua, ko ni pia-lai mauren tevi kerr.

11

Jinibb nga mimrreni pivini ji Atua, nosurien sen puto wore ko

¹ Sev ko evi nosurien? Nosurien erpe nga rramrongwose erres nga rraplai ko wor sev nga rramlingi nolo kerr renger. Ko nosurien erpe nga rramrongwose erres suri nanu nga sete rramleslesir.

² Birterawarreng se kerr ne tuwi nir arlingi nosurien ser eterter renge Atua erpok, niko muloli Atua m̄ir suri nir.

³ Murrun ne nosurien kobbong ololi rramlesi wose nga ewretun, nale se Atua kobbong ololi nanu jijle ne iel ngatan marremali. Atua sete emajing tevi nanu san, ko ololi ma nanu jijle arpelari nga lelingenok rramlesir.

⁴ Ko erres nga rraprrormi kele van re ĩirtera ne tuwi nir. Womunen, rraprrormi luwe Apel. Renge ni nosurien sen, ko ololi merrenien nga mĩrres p̃elak van ji Atua, easi Ken. Ko suri Epel osuri Atua, ko niko Atua muloli mumomsawos. Atua eir renge sulsulen se Epel. Ko Epel ngok emij pa, ko murrun ne nosurien sen ngok oto malum nga p̃ilai norrrormien tevi kerr.

⁵ San kele evi ĩirtera Inok. Elngi nosurien sen eterter renge Atua; ko niben sete emij, ko Atua elai tweni ni iel ngatan van mare e nga setemun arlesi kele. Ko Naul On owra ‘Daron nga Inok mĩlik iel ngatan, ko evi jinibb nga mĩrres’, ko niko Atua mĩr suri ko vitunen mĩlai lweni van mare e.

⁶ Ko ewretun lenglengen nga poro nosurien sete puto renge kerr, ko Atua sete mia-ir suri kerr. Si nga mimrreni pivini mori ji Atua ko purongwose Atua renge mauren sen, puosuri ko wor p̃iterter nga ewretun Atua elik pa, ko puloli p̃irres p̃elak tevi nir nga marok-pej ni eterter.

⁷ Ko nir san kele evi ĩirtera Noa. Evi nosurien kele ko nga Noa osuri sev nga Atua muwra womue, nga setewor jinibb san mĩlesi. Ko emajng drrav nga milep nga piwilwil se metka sen nir rengen. Ngok erpe Noa ewer lokloksi jinibb jijle nir nga marlik iel ngatan re daron nen, lat nga puto suri tevir. Ko Atua vajin owra nga Noa omomsawos erres suri nosurien sen ngok.

⁸ Ko evi nosurien ngok kele nga muto ji ĩirtera Epram nga muloli daron nga Atua miveruse nga pian renge vanu mĩnij, ko evan. Atua ololi pa

nale rijrijen tevi nga pia-lai lat nen tevi ni, ko Epram elinglingi sisen nga pian lat nen. Daron nga m̃ilinglingi sisen, ko setewor orongwose lat nen oto ngabe;

⁹ ko suri osuri Atua, niko ean, ko elik ren. Ko elik iok erpe jinibb neturvitan kobbong, ni nuru Aesak ko Jekop, nga Atua m̃ilai rijrijen ngok tevir. Nir sete armajing naim; armajing devji kobbong, arlik toto rer.

¹⁰ Epram elik erpok suri etriv tweni ngaim san nga Atua m̃imajinge ko pia-susture, nga puto tuwi ngok vini.

¹¹ Epram evi pa birtera, etra p̃elak pa, setemun orongwos natun putoe. Ko Sera keke eñer. Ko suri Epram osuri Atua, niko Atua elai bipi san tevi nuru nga Sera muwosi. Epram osuri rijrijen se Atua nga muloli tuwi, mian ko errmali vajin.

¹² Ko suri nanu ngok, Epram nga m̃itra lenglengen ko otomori pimij, ko metka sen ma nir nga vitunen elep nga elep temijpal erpe moju nga renge melrin mare, ko erpe keke deñinan nga ngalu.

¹³ Jinibb ngok nir arosuri Atua, ko mian ko armij, ko setemun arlai sev nga Atua m̃irijrije p̃ilai tevir. Arlesi ma nanu ngok nir, ko erpe arto ngasu lengleng malume nir; ko arir ma nga marlesir. Ko arwerai tweni limjer nga arlik iel ngatan arirpe jinibb neturvitan kobbong. Iel ngatan sete evi siser mawos.

¹⁴ Ko daron nga jinibb marok-rij mirpok, oto limjer nga arok-pej lat keke san nga mivi siser mawos.

¹⁵ Ko norrormien ser sete oto renge lat nga marivel e vini. Poro parrormi ko rrek parluwi ko, ko ejki.

¹⁶ Nir ngok armerreni siser ñinij kele san, nga lat nen evi melrin kobbong. Renge iok ko, Atua sete emanune te nga nir marok-werai nga evi Atua ser, suri ololi pa ngaim ser san oto metmet osuw.

¹⁷ Ko rramlesi kele Epram nosurien sen re nanu san kele, ni le: Aesak evi ñer nga Atua ñirijrije ñilai tevi Epram. Ko elai pa tevi, nga mivi natun sansan bbölböl. Ko daron nga vajin Atua owra purrowrrowe Epram, ko Epram emarong bbonge nga ñilai natun Aesak tevi Atua.

¹⁸ Atua owrai tweni womu pae tevi Epram owra 'Renge Aesak ngok, metka som pilep lenglengen nga parrul totkoni nisem.'

¹⁹ Epram orrormi mian ko owra "O, rreknga Atua puloli pimaaur luwi kele renge mijen", ko niko emarong nga putor pini pirpe nga Atua muwrai. Ko erpe pirpe otomori pirpok, nga Atua muloli mimaur luwi re mijen, suri otomori jer Aesak pimij.

²⁰ Mian ko suri Aesak muosuri Atua, niko Atua erij erres suri natun nuru Jekop ko Esao nga nanu nga parres nir parremali ji nuru.

²¹ Ko Jekop osuri Atua, niko ololi daron nga mutomori pimij, ko emajil renge nejipjip sen ko olot van ji Atua, ko erij erres suri mebbun nuru nga morivi natu Josep.

²² Ko Josep kele osuri Atua, niko ololi daron nga mutomori pimij e, ejilwer suri daron nga ñeri

Isrel nir parivel lingi Ijip. Ko owra tweni ngarre tevir nga para-wosi lweni niben.

²³ Ko suri nosurien nga tata ko tasu se Moses morosuri Atua rengen, niko daron nga Moses m̃iak e, ko morsilveni mian mijpari navöl itul m̃iasi. Orlesi nga mivi bipi nga m̃irres p̃elak, ko sete ormetutu nga portor otvi nale se Pero, batu numal ne Ijip.

²⁴ Ko suri Moses kele osuri Atua, niko ololi daron nga milep vajin ko sete emrreni jinibb parok-wera ni evi mebbu Pero ko tasu sen e Pero natun nesevin.

²⁵ Orrorrm̃i erres nga pian pukorti tevi jinibb se Atua nir nga marunge m̃isij, easi nga pukorti tevi nir nga marok-loli nololien nga neiren nen puto beblen kobbong, pian ko pijijki.

²⁶ Ko owrai, poro parmen kerajik suri Mesaea nga Atua pia-koni vini, ko sete inu mea-manune. Bea-runge p̃irres kele ma p̃iasi nga nurongwos bornge renge nijor nir nga marres ne Ijip. Ko elngi meten oto eterter renge nowlin nga pia-tor sweri vitu.

²⁷ Ko suri Moses osuri Atua, ololi sete emtutu numal Pero nga mulolarsi, ko evel lingi Ijip. Ewretun jinibb sete orongwos p̃ilesi Atua, ko Moses evijuri ma sel nga Atua muwra pivijuri, etajer erpe m̃ilesi meten e, ko omusus p̃irieni lweni.

²⁸ Renge nosurien sen tevi Atua, ololi etipatun renge murr̃un ne nanen ne asien. Owrai tevi m̃eri Isrel nir nga parperteñi dr̃ra sipsip nir renge metali ne naim ser. Parloli pirpok nga anglo nga Atua mukoni vini nga p̃irevji m̃eri

Ijip natur norman nga womunen nir, sete pirevji natu m̃eri Isrel nir.

²⁹ Ko suri m̃eri Isrel kele nir arosuri Atua, ololi dis ngok nga marwera dis nga musongsong emes evi dan, ko arivel otvi vajin. Ko daron nga m̃eri Ijip nir marini vajin nga paroji surir, ko dis devjen korti orlulngoni lweni vini, ko orwoj orer.

³⁰ Ko evi nosurien kobbong nga muloli nawot nga milep nga ngaim nga Jeriko mivitan daron nga m̃eri Isrel nir marivel rrale vabut.

³¹ Ko Reap evi nesevin ne sel san, ko suri nosurien sen kobbong, ololi m̃eri Isrel ngok nuru morini re naim sen. Iok ololi m̃eri Isrel nir sete arevji nesevin nen daron nga marevji jinibb ne ie nir nga sete marosuri Atua.

³² Ko sete inu mea-tajer. Sete daron oto nga ðejilwere nale se Kition, Barak, Samson, Jepta, Devet, Samuel ko propet kele nir.

³³ Ko suri arosuri Atua, ololi armajinge nanu elep. Lartul ngok nir artekai m̃eri Isrel nir aran arval tevi m̃eri m̃inij nir, mian ko arevjir. Arloli murrun nga mumomsawos, ko arlai nanu nga Atua m̃irijrije nga ðilai tevir. Daron sopen artur ore nanu rrum ngok laeon nga sete orongwos ðiajir.

³⁴ Daron sopen arvisi pini nabb nga m̃in temijpal, ko daron sopen arwolu asi renge jinibb nga marwera parevjir renge nesip ne nuval. Nir ngok derteren ser ejkie, ko Atua elai derteren tevir nga muloli marterter nga marevji jinibb nuval ne vanu m̃inij nir.

³⁵ Ko nesevin sopen arosuri Atua, ko Atua ololi natur nir armaur luwi kele renge mijen.

Ko nir sopor, devje nuval ser arrul totonir, ko artorrlair, ko arwerai tevir 'Poru nga kaplingi kurtweni nosurien se kami renge Atua, ko ngok orongwos kapiel sisarow.' Ko armusus, suri arrorrmie eterter nga Atua puloli nir para-maur luwi kele renge mauren san nga mĩrres kele wor.

³⁶ Jinibb sopor nga marosuri Atua, arok-men keraji lokloksir ko arvirralir. Ko nir sopor, arkai totkonir ko arlingir van renge naim ne nekaien.

³⁷ Nir sopor, artuw pinpinir. Nir sopor, arvarre otvir, morrlor eru e, armij. Nir sopor, arsari pinir e nesip nuval. Ko nir sopor kele nen arivel nawon erpok, ko aruri sunsun nga marsij bbong nga marloli renge nevlusipsip tevi nevlunanani. Joror ejkie, ko jinibb arojir ko arloli esij tevir.

³⁸ Nir arivi jinibb nga marres p̃elak, ko iel ngatan sete erres evtere nir. Arivel sarrsarr van renge lolo merwer e nir, ko renge botwen e nir, ko armatur renge nolo bereng ko renge lolo bbulwil ne dan nir.

³⁹ Suri nosurien ser nga marosuri Atua rengen, elai nais nga mĩrres tevir arwajie nga sete orongwos pijijki nabong sapon.

Ko setewor arlai sev nga Atua mĩrijrije tevir nga p̃ilai tevir.

⁴⁰ Suri Atua ololi pa norrorrmien sen san oto metmet kele osuw se kerr, nga mĩrres asi. Renge norrorrmien sen ngok, emrreni pukortoni nir tevi kerr nga rrapivi sansane ko rrapmomsawos p̃irres.

Atua Tata se kerr

¹ Ko delung elep nga marlik rrale kerr, ko marok-meteni kerr. Niko rraplingi kurtweni nanu nga marok-to ore kerr ko nololien nga marrul totkoni kerr, ko rraploli norrorrmien se kerr p̄iterter nga rrapwolu renge sel nga muto renge no kerr.

² Ko tetajer rrapok-meteni Iesu. Nosurien se kerr arto p̄etp̄eti renge ni, etipatun renge bongsin, ko ean osuwsuw renge bongsin. Daron nga m̄ilngi non mawos nai pelaot nga pimij ren, sete elngi tweni sel sen, ejki. Renge iok, orongwose nga neiren nga milep san oto metmet terai, ololi setemun orrorrmi nai pelaot nga mivi manunen nga milep, ko emawose ko pa van. Ko lelingen esakel vajin tevi Atua renge nevren rres renge nai seksakel sen renge melrin.

³ Erres nga kaprrorrmi wor daron nga marterter nga Iesu moklesir, nga jinibb nga marsij martur imare ko marungasi ni milep. Ko ngok puloli nosurien se kami puto p̄iterter nga sete kaplingi kurtweni.

⁴ Ko renge balpalen nga kamok-tur tere nololien nga marini nir, setewor kami san emij esre.

⁵ Rrek kammali pae nale ngok nga pususi norrorrmien se kami van mare, nga muto renge Naul On, nga Atua m̄irije tevi kami mirpe natun mawos nir, muwra 'Natuk, inu nuvi Numal; ko daron nga m̄evrrali nik, kuprongwose nga nuvisvisenim ko. Ko daron nga m̄erij m̄iterter tevim, ko sete nolom p̄isij nga norrorrmien som pivitan.

6 Nuvi Numal Atua, ko nurongwose bololi lilane nir nga memrreni lenglengen nir, ko ßete nir nga meveruse marivi natuk.'

7 Ko nanu totoklai nga marloli rramrunge m̄isij reнге nibe kerr ngok arirpe Atua mokete kerr. Murrun nga Atua muloli tevi kerr ngok eviseni nga rramivi natun. Setewor bipi san elik nawon nga tata sen sete erij tevi, rreknga evrrali.

8 Ko poro Atua sete pok-loli murrun ngok nir tevi kami pirpe nga mok-loli tevi natun jijle nir, ko ngok eviseni nga sete kamivi natun, ko kamivi bipi ne sel kobbong nir.

9 Renge murrun se kerr jinibb, tata se kerr arvirrali kerr, ko rramosuri bbong nir. Ko erpese reнге tata se kerr nga m̄ilik reнге melrin? Rraposuri ko wor p̄iasi tata se kerr ne iel ngatan, puloli rraplai mauren e.

10 Daron nga tata se kerr marvirrali kerr, ko arvirrali kerr beblen kobbong, re norongwosien beblen nga muto jir. Ko Atua okvirrali kerr nga puloli lilane kerr nga rrapon p̄irres.

11 Rramrongwose pae nga poro Atua pivrrali jinibb san, ko m̄ernen purnge p̄isij. Ko vitunen, nir nga Atua mivrralir nga puloli parmomsawos arongwos parlesi wenen nga m̄irres; parlesi mauren nga mumolmol ko mumomsawos m̄irres reнге no Atua.

12 Ko iok, kapsusi nevre kami nga marmijmij van mare, ko kaploli bau ßela kami nga marok-m̄imarring parini parterter luwi kele.

13 Kapok-ivel suri bbong sel nga m̄irres, ko poro bau ßela kami p̄isij, ko orongwose pivini

ṗirres luwi kele kobbong.

Kapmetmet ṗirres

¹⁴ Kapkorti ko wor tevi jinibb nir renge mauren nga mumolmol m̄irres. Tetajer kaploli mauren se kami puon ṗirres; poro pijki ko sete kama-lesi Numal se kerr nabong san.

¹⁵ Kapmetmet ṗirres nga kami san tirieni lweni ko tian ngasu renge Atua ngok nga mok-wilwil se kerr renge nalol sen nga m̄irres. Kapmetmet nga sete kami san pirpe duru nai ngok nga raon mimelmel, ko daron nga jinibb marurroi ko armesi e, ko olokloksi delung elep.

¹⁶ Ko kapmetmet ṗirres nga sete kami san pirpe Esao, nga mauren sen sete omomsawos nga sete orongwose purrorrmi kele Atua. Suri ni evi m̄erwomu, ko joron nga moro ṗilai erpe m̄erwomu, ko ekle lweni nir ṗetṗeti e nanen sansan bbong.

¹⁷ Ko vitunen, erpe kamrongwos pae, ko orrorrmi lweni nanu ngok nir; mian ko owra ṗirieni lweni kele, ko ejki mun. Otor jabble pa. Ko eting lenglengen vajin. Murrun nga muloli womue oto ore sel sen.

Sel nga m̄itra ko sel nga mimerr

¹⁸ Nanu nga kamini renger ngel sete erpe nanu nga m̄eri Isrel nir maran renger tuwi, ko sete arirpe nanu ne iel ngatan nga kamrongwose kaprunge nir renge nibe kami. Meri Isrel ngok nir aran renge botwen ngok nga marveruse Sinae. Iok, nabb okin rengen, ko nat kele emalik elep ko emalik ore nanu jijle nir; ko ling kele owuw elep.

19 Ko reнге iok, davö nga milep san eting, ko m̃eri Isrel nir arunge nga Atua okrij tevir. Daron nga marunge drrelan, ko arungoni eterter, arwera setemun armerreni parunge nale ngok kele.

20 Suri aririr elep daron nga marunge nale ngok nga muwra 'Poro jinibb san rrek nanu rrum san pijpari botwen ngok, ko kami kaptuwe pini ko wor.'

21 Daron nga Moses m̃ilesi nanu ngok nir, ko ni kele ornge esij elep, mian ko owra 'Inu nuririr ko numtutu elep suri.'

22 Ko kami kamjiekie nanu ngok nir. Suri kamini reнге botwen ngok nga marveruse Saeon nga mivi ngaim nga milep se Atua nga mimaur. Ngok Jerusalem nga mimerr nga muto mare reнге melrin, nga anglo elep nga elep arlik ren ko arir tetajer.

23 Ko kamini re gortien se jinibb se Atua nga marirpe m̃erwomu se Atua nir nga marir tetajer, ko nga niser marto pa reнге melrin musuw. Kamini ji Atua, nga p̃iwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb jijle, ko kamini ji nem̃i jinibb nir nga Atua mulolir marmomsawos m̃irres.

24 Kamini ji Iesu nga ni evi jinibb nga mususture sel nga mimerr ngok se Atua, nga drran puloli kapwokwok, erpe owrai tweni nanu nga m̃irres kele wor easi nanu nga drra Epel muwrai.

25 Ko ngok, kapmetmet nga sete kapsir dure kami tevi si nga mokrij tevi kami ngok. Nir nga tuwi nga marmusus parunge drrela si nga muwrai tweni nale ngok vini iel ngatan sete mara-wolu asi. Ko poro kerr sete rraprunge nale

ngok se Atua nga mivel renge melrin vini nga puwni kerr, ko rrapasi pirpese ko?

²⁶ Tuwi pa Atua ololi dan eririr. Ko lelingenok elai vajin nale rijrijen sen tevi kerr owra 'Bololi iel ngatan piririr kele pivesan. Ko sete dan kis ko tevi melrin kele, nuru korti poririr.'

²⁷ Nale ngok nga Atua muwrai nga muwra 'Vesan kele wor', eviseni erres nga Atua ospe suri nanu jijle nga mlngi iel ngatan. Ni puloli nanu jijle ngok paririr, ko pila twenir vajin. Ko sev nga sete marongwose paririr parjipon jer.

²⁸ Ko renge iok, erres nga rrapwerai erres temijpal wor tevi Atua nga mivi Numal se kerr ko miverus kerr rramini re batun vanu san nga sete orongwos piririr. Erres nga rrapsurovi ni renge murrun nga pir engen, ko rraptori ni puon ko rrapmetutu wore ko.

²⁹ Suri ewretun, Atua se kerr osorsan tevi merre nabb nga muroror lenglengen san nga murongwose pusli nanu totoklai nir pianan ko parjijki petpeti.

13

Murrun momsawos se Kalesia

¹ Kami kapmerrmerreni ko wor kami pirpe kamivi niaken woswos.

² Ko kapok-metmet tetajer nga kaptekai ne-turvitan vini re naim se kami. Kamrongwose nga jinibb sopor ne tuwi arloli murrun ngok, ko vitunen vajin artaol nga marteka anglo vini loloim re naim ser.

³ Kaprrorrmir nir nga marlik renge naim ne nekaien pirpe nga kami kamlik tevir renge naim

ne nekaien. Ko kaprrormi nir nga marunge m̄isij renga niber pirpe nga kami kele kamrunge esij tevir.

⁴ Totkoi en evi nanu san nga kaprrormi pilep suri. Norman p̄ilik tevi ko wor nesen sen mawos, ko nesevin p̄ilik tevi ko wor diwen sen mawos. Atua pivrrali norman m̄elakel nga mututur nawon malum, ko nesen m̄elakel nga mututur nawon malum, poro pormatur kokorti. Ko pivrrali kele norman nga mimatur tevi nesevin nga sete mivi nesen sen, ko pivrrali kele nesevin nga mimatur tevi norman nga sete mivi diwen sen.

⁵ Sete erres nga kaploli murrun nga kapmerreni p̄elake nevöt. Poro joro kami pilep rreknga joro kami puwelili, ko kaprunge p̄irres ko wor, suri Atua owrai pa osuw owra 'Sete mealinglingim kuma-san, ko sete mealinglingim nabong san.'

⁶ Ko erpok, rramrongwose rraploli norrorrmien se kerr p̄iterter nga rrapwera 'Sete meametutu, suri Numal Atua ok-wilwil se inu. Ko si vajin orongwos pulokloksik?'

⁷ Ko sete kapmalie nir ngok nga tuwi nga marwowomue kami, nga marlai nale se Atua vini ji kami. Kaprrormi ta murrun ser, mauren ser, ko mijen ser erpese, ko kapvijuri vajin murrun ne nosurien ser.

⁸ Iesu Kristo sete orongwose p̄irieni kele. Osorsan rres kobbong. Murrun osorsan kobbong, etipatun tuwi pa, evini ejpari lelingenok, ko pianan sete orongwose pusuw nabong sapon.

⁹ Ko sete kaploli nale ne murrun lele parini parevei tweni kami renge murrun nga mu-momsawos. Rrapkulu ko wor van ji Atua nga piwilwil se kerr renge nalol nga m̄irres sen, puloli rrapterter. Ko sete erres nga rrapvijuri nale se nir nga marok-vile nanen sapor. Murru sel ngok nir sete arwilwil rragrrag se jinibb nga marvijurir, ejki.

¹⁰ Lat ne sulsulen se kerr oto, ko jinibb sulsulen se m̄eri Isrel nga marok-loli majingen ser renge Naim On ser sete arongwose parla nanen ser renge lat ne sulsulen se kerr.

¹¹ Ko batu jinibb sulsulen, daron nga mirevji nanu rrum ko elai drran van lat nga muon lenglengen, ko elai van ji Atua nga p̄ilai tweni nololien se jinibb nir. Ko vitunen arlai nibe nanu rrum ngok nir van, arwirrer vare re ngaim ko arsulir.

¹² Ko renge iok, Iesu kele eivare renge ngaim ngok, ko ornge esij lenglengen renge niben. Ko suri mijen sen ko drran nga murongwose puloli jinibb parwokwok renge nololien ser, ko orongwose parini partur vajin renge no Atua.

¹³ Ko kerr kele, rraploli ko wor pirpok nga rrapan rrapkorti tevi ni vare re ngaim, ko rrap̄ir kobbong daron nga jinibb parungasi kerr.

¹⁴ Renge iel ngatan, ngaim woswos se kerr san ejki nga puto tetajer. Ejki rres. Rramok-pej ngaim woswos se kerr nga pia-rremali daron sapon.

¹⁵ Renge iok, kerr rrapkorti ko wor tevi Iesu ngok nga tetajer rrap̄susi nise Atua van mare. Murrun nga mirpok erpe nga rramok-revji nanu

rrum nga rramlai tevi. Suri tetajer daron nga rramok-werai tweni tevi jinibb nir nga Iesu evi Numal, iok erpe nga rramlai merrenien tevi Atua.

¹⁶ Ko kaploli murrun nga marres nir ko kapok-wilwil lululweni se kami tetajer, suri murrun ngok nir kele arirpe nga kele kamok-revji nanu rrum nir nga kaplai tevi Atua, nga ni m̃ir lenglengen ren.

¹⁷ Kaposuri ko wor nir nga marok-wowomue kami, ko marivi burtur se kami, ko kaposuri nale ser. Nir erpe arok-metmete mauren ne kalesia se kami ko, nga sete marongwos parmosi. Ko nir parwerai tweni ko wor tevi Atua erpese nga martori majingen ngok. Poro kaposurir, ko nir parir nga parloli majingen ser p̃irres. Ko poro sete kaposurir, ko sete mara-ir re majingen ser, ko murrun ngok sete mia-wilwil rragrrag se kami.

¹⁸ Ko kami kapok-tajer ko wor nga kaplot suri kem. Sete namrunge erpe norrorrmien se kem erpe p̃irij lokloksi kem, ko namrunge bbong erres, suri nammerreni nga tetajer nabloli p̃irres kobbong.

¹⁹ Re iok ko ololi numrreni lenglengen wor nga kaplot van ji Atua ko kapngoni tevi p̃iterter kele wor nga inu borongwos bea-luwi kele vinuk ji kami pingavil.

Bongsi nale

²⁰⁻²¹ Ngel evi loten suk, nga Atua nga mivi batu demat p̃ilai nanu jijle nga nevre kami mumrrol ren tevi kami, puloli kapviter nga kapmajing sev

nga mimrreni. Iesu nga mivi Numal se kerr emij ko drran eseser nga pususture sel ngok se Atua nga sete mia-vitan nabong sopen. Ko Atua ololi emaur luwi rengo mijen. Ko suri drran nga m̃iseser, Atua ololi evi jinibb nga m̃iasi jer nga pimetmete sipsip sen nir. Ko ngel evi loten suk, nga Atua puloli kerr nga rramkorti tevi Iesu Kristo, rraploli pirpe nga ni mimrreni. Ko rrapsumsi nise Kristo pian mare kele wor pijpari tuwi ngok vini. Pirpok ko.

²² Tasik ko jojik nir, kaploli norrorrmien se kami pipriv, ko kapmurronge nale suk nir p̃irres. Nale ngok arivi nga parjile norrorrmien se kami, ko naul nga moli ngel sete epriv p̃elak.

²³ Ko numrreni bowrai tevi kami nga tasi kerr ngok Timoti, arlai tweni pa rengo naim ne nekaien. Ko poro piplari pingavil, ko pia-pitevi suri inu re daron nga bea-vinuk ñelesi kami e.

²⁴ Kapwera erres suk tevi nir nga marivi burtur se kami, ko tevi kele kalesia jikle nir re sise kami. Ko kalesia nir ne Itali nir arwera erres kele tevi kami.

²⁵ Ngel evi loten suk, nga nalol nga m̃irres se Atua pipitevi kami jikle.

Naul On Nga Mimerr Uripiv
The New Testament in the Uripiv language of
Vanuatu

copyright © 1996 Wycliffe Bible Translators

Language: Uripiv (Uripiv-Wala-Rano-Atchin)

Dialect: Uripiv

Translation by: WBT

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

96303ce7-aa0a-513c-862d-415957a542e1